EDUSKUNTA 17.5.2022

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Maa- ja metsätalousministeri Kurvinen
Maa- ja metsätalousministeriö

O 11/2022 vp Maatalouden kannattavuuskriisi

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on kevään 2022 aikana käsitellyt omana asianaan maatalouden kannattavuuskriisiä (O 11/2022 vp) ja kuullut siihen liittyen useissa kokouksissaan laajasti edustajia elintarvikesektorilta, maataloushallinnosta ja tutkimuslaitoksista sekä myös käytännön maataloustuottajia. Valiokunta on saanut asiantuntijakuulemisten kautta runsaasti hyödyllistä selvitystä, jota se on jo käyttänyt muun ohella valtioneuvoston turvallisuusympäristön muutoksesta antaman ajankohtaisselonteon käsittelyn yhteydessä. Valiokunta kiinnittää ministeriön huomiota valiokunnan asiantuntijakuulemisten perusteella tekemiin havaintoihin ja johtopäätöksiin.

Maatalouden kannattavuus on Suomessa jo pidemmän aikaa ollut heikkoa, ja kannattavuuden haasteina on jo useiden vuosien ajan katsottu olleen erityisesti tuotantopanosten hintojen nousu ja tuottajahintojen heikko hintajousto. Vuonna 2021 tilanne oli entistä vakavampi kevään rankkasateita ja poikkeuksellisen kuivaa kesää seuranneen heikon satotilanteen takia. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on vaikuttanut jo nyt merkittävästi maailman maatalousmarkkinoihin ja voimistanut maatalouden tuotantopanosten hintojen rajua nousua. Nämä vaikutukset maailmanmarkkinoilla ja sitä kautta myös Suomessa ovat todennäköisesti pitkäkestoisia. Maatalouden kannattavuuskriisin kestävä ratkaisu vaatii laajasti toimia koko elintarvikeketjussa niin nopeiden kuin pidemmän aikavälin muutosten toteuttamiseksi. Maa- ja metsätalousvaliokunta kannustaa ja tukee elintarvikeketjun toimijoita löytämään ratkaisuja yhteistyössä.

Maatalouden kannattavuuskriisi näkyy maatiloilla siten, että yrittäjätulo pienenee tai painuu yli puolella tiloista jopa negatiiviseksi, ellei tuottajahintoihin tule vielä tänä vuonna merkittäviä korotuksia. Heikko kannattavuus aiheuttaa tuotannon supistumista ja tilojen lopettamispäätöksiä, mikä puolestaan heikentää Suomen ruokaomavaraisuutta. Taloudellinen epävarmuus ja kannattavuuskriisi aiheuttavat kuitenkin myös monia muita heijastusvaikutuksia, kun viljelijöiden henkiset voimavarat heikkenevät ja tilojen taloudellista tilannetta on pakko korjata esimerkiksi lisäämällä metsien hakkuita. Viljelijöiden jaksamisella tiedetään olevan vaikutusta muun ohella eläinten hyvinvointiin ja pidemmällä tähtäimellä myös ruoan laatuun. Kannattava maatalous on myös edellytyksenä ympäristö- ja ilmastotoimiin ryhtymiselle ja vihreän siirtymän edellyttämille investoinneille.

Maatalouspolitiikan toimien johdonmukaisuus ja pitkäjänteisyys ovat olennaisia maataloustuotannon toimintaympäristöä vakauttavia tekijöitä. Tuet muodostavat noin 30—32 prosenttia maatilojen kokonaistuotoista. Jos tuotannon muuttuvat kustannukset ylittävät markkinatuotot, ei tuotannosta irrotetun tuen lisäämisellä ole kuitenkaan merkittävää vaikutusta viljelijän tuottamispäätöksiin. Erityistä huolta nykytilanteessa herättää, että suurimmissa taloudellisissa vaikeuksissa ovat juuri aktiivista ruoantuotantoa harjoittavat tilat. Tuotantosidonnaisten tukien nostamiselle on puolestaan valiokunnan saaman selvityksen perusteella EU:n ja WTO:n sääntöjen johdosta vain rajallisesti mahdollisuuksia. Näistä rajoituksista huolimatta valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että maataloustukia kohdennetaan hallitusohjelman mukaisesti nimenomaan aktiiviviljelyyn ja vaikutetaan myös kansainvälisissä neuvotteluissa tukipolitiikan uudistamiseen ruoantuotantoa edistäväksi ja maatalouden kannattavuutta parantavaksi. Euroopan ja Suomen valkuaisomavaraisuuden ja huoltovarmuuden kasvattamiseksi valiokunta katsoo, että tukien kohdentamista tulee suunnata erityisesti valkuais- ja öljykasvien viljelyyn maisemaviljelyn sijaan. Maatilojen ja Suomen energiaomavaraisuutta ja

samalla maatalouden kannattavuutta voidaan parantaa myös tukemalla energiajärjestelmän uudistamista ja siirtymistä kotimaisen uusiutuvan energian käyttöön. Säädökset, jotka aiheuttavat ylimääräisiä kustannuksia tai heikentävät kannattavuutta ovat maatalouden kriisistä selviytymisen ja huoltovarmuuden kannalta kyseenalaisia. Minkään maalajin hyvätuottoisten, ruoantuotannossa olevien peltojen käytön rajoituksille ei tässä tilanteessa ole edellytyksiä.

Kestävä ratkaisu maatalouden kannattavuusongelmiin tulee löytää markkinoilta. Elintarvikemarkkinat toimivat globaalisti, ja raaka-aineiden ja tuotantopanosten hinnat vaihtelevat vuosittain. Ongelmana on, että tuottajilla ei ole välttämättä nopeaa keinoa viedä tuotantopanosten hinnannousua tuottajahintoihin, sillä hinnat määräytyvät pitkäkestoisten tuotantosopimusten ehdoilla. Uudistettu elintarvikemarkkinalaki on ollut voimassa marraskuusta 2021 alkaen, mutta sen soveltamisen siirtymäaika on osin jatkunut toukokuulle 2022 asti. Lain muutosta koskeneen hallituksen esityksen perusteluissa ja vastaavasti myös maa- ja metsätalousvaliokunnan esitystä koskevassa mietinnössä tuotiin selvästi esiin, että Suomessa elintarvikeketjun tavarantoimittajien ja ostajien neuvotteluvoima on epätasapainossa. Valiokunta on tyytyväinen siihen, että elintarvikemarkkinavaltuutetun toiminta on viimeisen vuoden aikana käynnistynyt yhteistyössä elintarvikeketjun eri toimijoiden kanssa, ja valtuutettu on julkaissut aktiivisesti selvityksiä, ohjeita ja suosituksia. Valiokunta pitää kuitenkin tarpeellisena, että kilpailu- ja elintarvikemarkkinalainsäädäntöön valmistellaan mahdollisimman nopeasti vielä sellaisia uusia muutoksia, joilla markkinamuutosten välittymistä elintarvikeketjussa voidaan vahvistaa esimerkiksi kustannusindeksin ja hinnoittelujaksojen lyhentämisen avulla.

Valiokunta korostaa vielä lopuksi, että suomalaisten huoltovarmuudesta ja ruokaturvasta voidaan pitää huolta vain turvaamalla alkutuottajien tuotantokyky ja -mahdollisuudet. Viime vuoden vaikea satotilanne yhdistettynä tuotantopanosten, erityisesti energian ja lannoitteiden hintojen nousuun sekä edeltävien vuosien merkittävien investointien kustannusvaikutuksiin johtaa tilatasolla ennennäkemättömän vaikeaan tilanteeseen. Nykytilanteen ongelmien ratkaisu on mahdollista vain tarkastelemalla elintarvikeketjun ja jakelujärjestelmän toimintamalleja kokonaisuutena uudelleen ja jakamalla riskiä ketjun osapuolten kesken.

Helsingissä 17.5.2022
Maa- ja metsätalousvaliokunnan puolesta

Anne Kalmari
puheenjohtaja, maa- ja metsätalousvaliokunta

Tuire Taina
valiokuntaneuvos